

Að finna upp hjólið –
byltingin felst ekki í hugmyndinni
heldur í útfærslunni
Um þrjú fjarnámskeið í dönsku
við Háskóla Íslands

1. Inngangur

Grein þessi er innlegg í umræðu um fjarkennslu og tölvustutt tungumálanám.¹ Henni er ætlað að koma á framfæri reynslu af fjarkennslu í tungumálum og vangaveltum um ávinning, leiðir til að virkja nemendur og hvernig hægt er að skapa nánd milli nemenda innbyrðis og milli kennara og einstakra nemenda.

Hér verður fjallað um tölvustutt tungumálanám í fjarkennslu í tengslum við þrjú námskeið í dönsku við Háskóla Íslands og eftirfarandi spurningar hafðar til hliðsjónar: Hver er reynslan af þessum námskeiðum? Hver hefur notið góðs af þeim og í hvaða skilningi? Hafa námskeiðin skilað því sem þeim var ætlað? Hvaða form hentar best og hversu mikið má umfangið vera?

Undirrituð var meðal þeirra kennara sem innleiddu og hófu tölvustudda tungumálakennslu í Menntaskólanum í Kópavogi um aldamótin og hafði því talsverða reynslu þegar hún hóf störf sem aðjunkt í dönsku við Háskóla Íslands sama haust og fyrstu skref í fjarkennslu í greininni voru stigin þar.

¹ Tölvustutt tungumálanám (e. *CALL*, *computer-assisted language learning*) á við það þegar tölvur eru notaðar við kennslu, hvort sem er í staðbundnu námi eða fjarnámi.

2. Tölvustutt tungumálanám

Fjarkennsla hefur tíðkast lengi og til eru heimildir um skipulagðan bréfaskóla frá 18. öld.² Í slíkum bréfaskólum voru námsefni, útskýringar og verkefni send til nemenda í pósti og þeir sendu lausnir til baka með sama hætti. Á tíunda áratug síðustu aldar hófst tölvu- vædd fjarkennsla sem var í raun rafrænn bréfaskóli þar sem tölvu- póstur var notaður í stað hefðbundins bréfpósts. Framan af var varla gert ráð fyrir að nemendur notuðu netið til annars en póstsendinga en um aldamótin síðustu varð vinsælt að útbúa svokallaða vefleið- angra í kringum verkefni. Þegar gagnvirkni kom til sögunnar sner- ist hún að mestu um afmörkuð próf þar sem nemendur gátu séð árangur sinn samstundis og þegar námsumsjónarkerfi³ komu til sög- unnar var hægt að tengja prófin rafrænni einkunnabók þar sem ár- angri nemenda var haldið til haga og hann veginn inn í lokaeinkunn. Íðulega voru prófin annaðhvort byggð á spurningum úr lesnum texta eða hrein málfræðipróf, ýmist eyðufyllingar eða fjölvalsspurningar.

Í Menntaskólanum í Kópavogi hófst þessi þróun árið 2000 með notkun WebCT í fjarkennslu í dönsku í Ferðamálastólunum í sam- vinnu og samráði við Verkmennaskólann á Akureyri. Hlustun og tal rúmuðust ekki innan rammans en notast var við síma og snæld- ur til að sinna þeim þáttum. Markviss þróun hófst haustið 2000 með svokallaðri Almennri braut II þar sem stefnan var sett á papp- írslaut nám og öll námsgögn sett í kennslukerfi. Næstu ár voru stigin mörg skref í sömu átt í öðrum dönskuáföngum og fleiri námsgreinum og nú eru flestir áfangar skólans tölvustuddir.

Með þróun tölvu- og netstuddrar kennslu í Menntaskólanum í Kópavogi fannst kennurum oft vanta kennslufræði sem næði utan um þessa þróun og sýn á þá möguleika sem tæknin bauð upp á. Margt þurfti að hugsa upp á nýtt, t.d. nálgun við nemendur, not- endavænt og skilvirkt viðmót og leiðir til þjálfunar allra færni- þátta. Ótal spurningar vöknudu: Áttu verkefni að vera „kennandi“

² Haukur Ágústsson, 2000. „Fjarkennsla“, Vefur Verkmennaskólans á Akureyri. http://www.vma.is/fjarkennsla/page/o_inngangur [sótt 10. maí 2009]. Dæmið sem Haukur nefnir er frá Bandaríkjunum.

³ WebCT, MySchool og Angel eru dæmi um námsumsjónarkerfi (e. LMS, *learning management system*) sem mikið eru notuð í skólum á Íslandi.

eða „metandi“ og hvað væri hæfileg endurgjöf í hverju tilviki fyrir sig? Hvernig átti að skapa umhverfi fyrir samvinnu nemenda, samskipti þeirra, sjálfstæði, frumkvæði og ábyrgð á eigin námi? Og hvernig mátti nýta möguleika tækninnar án þess að kennslan yrði of vélræn?

Eitt af því sem reynt var og gafst vel var að útbúa tveggja vikna kennslupakka þar sem nemendur unnu sjálfstætt í litlum hópum og skipulögðu sjálfir samvinnu, nálgun við mismunandi þætti heildarverksins og verkaskiptingu sem fór oft eftir styrkleika og áhugasviði hvers og eins innan hópsins. Nemendur skiptust gjarnan í þrjá flokka, þá sem unnu sjálfstætt og fóru djúpt í efnið, þá sem unnu allt en ekki af jafnmikilli dýpt og þá sem þurftu mjög á aðstoð kennara að halda. Með þessu móti gátu kennarar komið til móts við mismunandi þarfir nemenda og jafnframt voru dæmi um að góðir nemendur hjálpuðu samnemendum sínum.

Einnig kom snemma í ljós að oft virtust nemendur með leshamlanir eiga auðveldara með að lesa af skjá en af pappír auk þess sem þeir virtust eiga auðveldara með að setja saman texta á rafrænu formi. Þetta er atriði sem vert væri að rannsaka nánar.

3. Kennslufræðilegur bakgrunnur

Í tímans rás hefur ýmsum aðferðum verið beitt við tungumálakennslu og ýmsar stefnur náð hylli og útbreiðslu ekki síður en kenningar um tungumálanám og tileinkun erlendra tungumála. Þörf fyrir tungumálakunnáttu og notkunarsvið þeirrar kunnáttu er annað í heimsþorpi nútímans en fyrir hundrað árum. Fræðimenn á sviði máltöku og tungumálakennslu aðhyllast flestir þau viðhorf að tungumálið sé einkum tæki til tjáskipta og markmiðið með tjáskiptamiðaðri tungumálakennslu sé að nemendur öðlist tjáskiptahæfni sem taki til eftirtalinna þátta: málhæfni, orðræðu- og textahæfni, málnotkunarhæfni, úrræðahæfni, flæðis og félags- og menningarhæfni.⁴

⁴ Auður Hauksdóttir, „Straumar og stefnur í tungumálakennslu“. *Mál málanna*, ritstj. Auður Hauksdóttir og Birna Arnbjörnsdóttir, Reykjavík: Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur í erlendum tungumálum, 2007, bls. 155–199, hér bls. 172–179.

Það er ærið verkefni að skipuleggja nám þar sem lögð er áhersla á alla þætti tjáskiptahæfninnar og borin von að eitt námskeið rúmi þetta allt. Einn af grundvallarþáttum bættrar tungumálakunnáttu er stöðug þjálfun færniþáttanna fjögurra, hlustunar, tals, lesturs og ritunar. Auk þess er meðvituð og markviss aukning orðaforða mikilvæg. Miklu máli skiptir að setja þessa þjálfun í raunhæft samhengi sem gerir nemendum ljóst að hverju er stefnt og að þeir beri ábyrgð á eigin námi. Í því sambandi er mikilvægt að læra á tæki og tól sem geta létt kennurum starfið en ekki síður að nota hugvitið til að þróa aðferðir og leiðir til að nýta tæknina betur.

Háskóli Íslands hefur enn ekki mótað opinbera fjarkennslustefnu en í nokkrum greinum hefur fjarkennsla tíðkast, t.d. í íslensku, og á Menntavísindasviði Háskóla Íslands, sem áður var Kennaraháskóli Íslands, er nokkuð löng reynsla, bæði hvað varðar hreina fjarnámshópa og blandaða hópa. Fjarkennsla á háskólastigi hefur gefið góða raun og m.a. leitt til betri kennaramenntunar á landsbyggðinni og til er dæmi um að skólastarf hafi tekið stakka-skiptum þegar hópur leiðbeinenda úr sama skóla fór samtímis í fjarnám meðfram kennslu.⁵

4. Námskeið fyrir grunnskólakennara

Með fyrirhugaðri breytingu á námskrám og tilfærslu á námsefni frá framhaldsskóla til grunnskóla þótti sýnt að efla þyrfti menntun grunnskólakennara til þess að þeir yrðu betur í stakk búnir til að takast á við breyttar forsendur. Kennurum á unglíngastigi var boðið að bæta við sig 30 eininga⁶ námi á háskólastigi í nokkrum námsgreinum og margir þáðu það. Þar sem margir þeirra störfuðu úti á landi skapaðist eftirspurn eftir námskeiðum í dönsku í fjarkennslu. Haustið 2007 tóku kennarar í dönsku við Háskóla Íslands að sér að halda fjarnámskeið fyrir grunnskólakennara í samstarfi við Kennaraháskóla Íslands (nú Menntavísindasvið Háskóla Íslands) og mennta-

⁵ Þuríður Jóhannsdóttir. „Mótun stefnu í fjarkennslumálum hins sameinada háskóla – kynning á niðurstöðum verkefnahóps“, fyrirlestur á Málþingi um fjarkennslu og fjarnám við Háskóla Íslands, 6. mars 2009.

⁶ Áður en einingakerfinu var breytt til samræmis við ECTS-kerfið voru þetta 15 einingar.

málaráðuneytið og hefur eitt fjarnámskeið verið í boði á hverju misseri síðan, einkum ætlað starfandi kennurum en líka opið öðrum.

Hér verður gerð grein fyrir þremur ólíkum námskeiðum sem voru skipulögð hvert í framhaldi af öðru þrjú misseri í röð, 2007–2008. Ekki var ljóst fyrir en hvert kennslumisseri var hafið hversu margir þátttakendurnir yrðu og á hvaða getustigi en þó mátti ætla að kennarar sem óskuðu eftir að bæta við sig í greininni hefðu talsverða kunnáttu og reynslu.

Þegar litið er til baka má sjá að þessi námskeið mynda ákveðna heild og hafa ákveðinn stíganda. Í fyrsta námskeiðinu „Dönsk dægurmennning“ var miðað að því að efla kunnáttu og færni kennaranna í tungumálinu. Í öðru námskeiðinu „Unglingabækur og kvikmyndir í dönskukennslu“ var fjallað um kennslufræði tungumála og gerð námsefnis. Þriðja námskeiðið „Unglingamennning og miðlar“ snerist einkum um nemendur sem félagsverur og hluta af menningarheild eða menningarkima af einhverju tagi.

4.1 Dönsk dægurmennning

„Dönsk dægurmennning“ var yfirskriftin á fyrsta námskeiðinu sem samið var síðsumars og kennt á haustmisseri 2007. Eftirtalin markmið voru höfð að leiðarljósi við skipulagningu þessa fyrsta námskeiðs:

- Þjálfun í tungumálinu.
- Nemendur námskeiðsins áttu með þessum hætti að efla tungumálakunnáttu sína og auka þekkingu sína á dægurmálum og menningu almennt. Nemendur nýttu tölvu og net til að vinna með eigin málfærni, afla upplýsinga og miðla þeim.

Val á verkefnum og útfærsla þeirra byggðist á hugmyndum um að draga sjálfsmatsramma Evrópuráðsins⁷ inn í tungumálakennsluna og gera hann að virku tæki til að efla vitund nemenda um eigið nám og námsaðferðir. Einnig var ætlunin að fá nemendur til að taka

⁷ Skilgreind kunnáttustig í færniþáttum tungumáls sett upp í sjálfsmatsramma með sex kvörðum. Sjá: *Evrópsk tungumálamappa fyrir frambaldsskóla*, Reykjavík: Council of Europe/Menntamálaráðuneytið, 2006, bls. 5, http://www.nams.is/pdf/elp_upper_disa_3.pdf [sótt 19. júní 2009].

ábyrgð og sýna frumkvæði og sjálfstæði í náminu. Viðmiðunarráttum var þó ekki haldið að nemendum heldur voru útbúin matsviðmið⁸ fyrir ritun og tal. Þessi viðmið fengu nemendur send og voru þau notuð við mat á verkefnum námskeiðsins. Með verkefnum var leitast við að efla og styrkja færni nemenda í tungumálinu og þjálfna færniþætti (lestur, hlustun, tal og ritun). Lögð var áhersla á orðaforða, málfræði, setningafræði og uppbyggingu verkefna. Inntak verkefna beindist að því að leita efnis og velja viðfangsefni innan ákveðins ramma með því að nýta kerfisbundið miðla á netinu, þ.á m. fréttir, dagskrá fjölmiðla sem og heimasíður einstakra staða, málefna og atburða.

Útbúin voru þematengd efni þar sem farið var skipulega í gegnum ýmsa efnisflokk á netinu. Sem dæmi má nefna:

- Bera saman fréttir af sama atburði í netútgáfum mismunandi ritmiðla og leggja mat á viðhorf og fréttamat miðlanna.
- Velja frétt vikunnar og rökstyðja valið.
- Þræða dagskrársíður ljósvakamiðla og velja áhorfs- og/eða hlustunarefni fyrir ákveðna markhópa og rökstyðja valið.
- Hlusta á útvarp, velja dagskrárliði, einn eða fleiri, hlusta í ákveðinn tíma og endursegja efni þess sem hlustað var á.
- Fjalla um hefðir og siði í Danmörku – frjálst val.
- Skipuleggja vikulanga ferð, tilgreina þátttakendur, ákvörðunarstaði, ferðamáta og heimildir í formi netsíðna og rökstyðja valið.
- Fjalla um efni að eigin vali tengd atburðum líðandi stundar.

Í ljós kom að nemendur lásu og hlustuðu mun meira en nýttist þeim beint í verkefnagerð hverju sinni. Vikuleg skilaskylda var á verkefnum og þurfti minnst að skila þremur þeirra munnlega (á disk, á hljóðskrá, í tölvupósti eða í síma). Frjálst var að skila fleiri verkefnum munnlega og notfærðu sumir nemendur sér það. Skrifleg verkefni áttu að vera minnst tvær A4-síður og innihalda umræðu um efnið, rök með og á móti en ekki bara endursögn. Í mörgum tilvikum nýttu nemendur sér hugmyndir að baki verkefnum í eigin kennslu og líkaði það vel.

⁸ Matsviðmið (e. *rubrics*), tafla með stigskiptum hæfnislýsingum á tilteknu sviði.

Til að auka vitund nemenda um það sem þeir voru að gera og hvaða tilgangi það þjónaði að vinna einmitt þessa tegund af verkefnum og á þennan tiltekna hátt áttu þeir að skrifa leiðarbók. Hugmyndin var að nemendur skráðu hjá sér í hvert sinn er þeir glímdu við verkefni hvernig þeim gekk að finna viðeigandi eða áhugavert efni og hvaða efnistöð þeir völdu. Einnig var nemendum ætlað að ígrunda hvernig tiltekin verkefni tengdust áhuga sviðum þeirra, hvað reyndist erfitt, hvað auðvelt, hvað þeir teldu sig hafa lært af verkferlinu og tiltaka hvaða önnur atriði þeir töldu skipta máli.

Það verður að segjast eins og er að erfiðast var að innheimta leiðarbókina. Til að hvetja nemendur til að skrá hjá sér jafnóðum það sem máli skipti áttu þeir að skila leiðarbókum sínum þrisvar á misserinu. Í allt of mörgum tilvikum var augljóst að leiðarbækur voru skrifaðar í flýti og alls ekki samhliða verkefnagerðinni. Ígrundun, sem frá sjónarhóli kennslufræðinnar átti að vera hápunktur hvers verkefnis, fór því forgörðum að einhverju leyti þótt sumir hafi auðvitað skilað öllu á tilsettum tíma og lagt sig í líma við að gera allt eftir forskriftinni.

Námsmat var yfirleitt þannig samsett að efni/innihald og efnistöð giltu 50% en mál og málnotkun 50%. Útbúin voru matsform, bæði fyrir ritun og tal, til að meta helstu þætti sem reiknaðir voru til einkunnar og þau send nemendum svo að þeir gætu áttað sig á viðmiðum. Nemendur fengu einnig beinar umsagnir og leiðbeiningar um ýmis atriði sem mátti bæta, oftast í nokkuð hefðbundnum stíl, annars vegar athugasemdir við efnistöð og hins vegar leiðbeiningar um málfræðileg og setningafræðileg atriði, ásamt orðalagi og orðavali. Heildarnámsmat var: 30% leiðarbók, 70% verkefni, munnleg og skrifleg. Ekkert lokapróf.

4.2 Unglingabækur og kvikmyndir í dönskukennslu

„Unglingabækur og kvikmyndir í dönskukennslu“ var titill námskeiðs sem stofnað var til í kjölfar þess fyrsta og hófst í janúar 2008. Þetta námskeið átti sér enn skemmri aðdraganda en það fyrsta, enda stofnað til þess að beiðni nemenda úr fyrsta námskeiðinu. Átta

nemendur skráðu sig á námskeiðið og sex luku því, þar af fimm nemendur úr fyrsta námskeiðinu.

Eins og yfirskrift námskeiðsins ber með sér átti í því að vinna með unglíngabækur og kvikmyndir. Upphaflega var hugmyndin sú að taka fyrir nýjar eða nýlegar bækur og kvikmyndir, ræða þær og velta fyrir sér hvernig vinna mætti með þær í kennslu. Vegna þess hve undirbúningstími var skammur var gripið til þess ráðs að fá lista frá nemendum yfir bækur og myndir sem til voru í skólum þeirra og þeir hefðu áhuga á að vinna með. Nemendur skilufðu vænum listum og höfðu skýrar hugmyndir um hvað þeir vildu helst fást við.

Lagt var upp með fimm skylduverkefni, þrjú úr bókum og kvikmyndum að eigin vali auk tveggja verkefna úr smásögum og kvikmynd að vali kennara. Sú hugmynd að láta nemendur vinna á hagnýtan hátt með bækur og kvikmyndir byggðist á því að vinnan kæmi þeim sjálfum til góða og nýttist í kennslu. Fyrirmælin voru því í stórum dráttum þau að búa til verkefni sem væru opin, ýttu undir tjáskipti/samskipti (í formi para- eða hópavinnu) og reyndu hvert fyrir sig á sem flesta færniþætti tungumálsins (lestur, hlustun, tal og ritun) en a.m.k. einn færniþáttanna skyldi hafa mest vægi hverju sinni. Meginviðfangsefnið var að tengja kennslufræði tungumála við verkefnið og því þurftu nemendur að vinna greinargerð með hverju verkefni þar sem þeir lýstu þeim kennslufræðilegu rökum sem að baki lágu með vísunum í heimildir úr leslista námskeiðsins.

Íhugunarefni fyrir hvert verkefni voru:

- Á hvaða hátt er þetta opið verkefni/samskiptaverkefni?
- Hvernig þjálfast nemandi í lestri (hlustun/ritun/tali) við að vinna verkefnið? Hvaða (lestrar)aðferðir þarf að nota? Hvaða hugmyndir/kenningar liggja þar að baki?
- Á hvern hátt þjálfast nemandinn í hlustun? Þarf hann að greina ákveðin hljóð, einstök orð, merkingarheildir?
- Hvernig ýtir verkefnið undir talþjálfun? Hvernig má meta talhæfni nemenda?
- Hvaða þætti ritunar er ætlunin að þjálfu/prófa í verkefniinu? Flæði, hittni, orðaforða, stafsetningu, málfræði,

setningafræði eða uppbyggingu texta? Hvaða þætti á að meta og hvernig?

Sjálfsgefið var að nota tölvupóst til samskipta og Uglu til geymslu og miðlunar á gögnum. Þess utan var Skype óspart notað til vikulegra funda. Á þessu misseri var ekki farið út í aðra tækni þótt vonir stæðu til um tíma að hægt yrði að nota Moodle⁹, einkum var wiki¹⁰ freistandi kostur með tilliti til samvinnuverkefna. Ekki varð úr því en verkefni sem nemendur skiluðu voru bæði fjölbreytt og faglega unnin.

Nemendur voru hvattir til að prófa verkefni sín jafnóðum í kennslu og fá þannig mat á hvernig til hefði tekist og stundum gafst tækifæri til að slípa aðeins lokagerð verkefna. Tveir nemendur í hópnum unnu mjög vel saman frá upphafi námskeiðsins og skiluðu sameiginlegum verkefnum. Aðrir í hópnum voru hvattir til slíks hins sama og úr varð samvinna kennara tveggja lítilla skóla á landsbyggðinni sem vonandi stendur enn. Nemendur voru jafnframt hvattir til að leggja öll verkefni í banka sem allur hópurinn gæti síðan nýtt að vild. Afrakstur námskeiðsins var ágætt safn verkefna sem væntanlega hafa komið nemendum að góðum notum í kennslu. Verkefni voru metin til einkunna, m.a. fyrir frumleika, fagmennsku og tjáskiptakröfur en mest vægi lokaeinkunnar lá í kennslufræðilegum rökstuðningi og þeirri námsvitund og ígrundun sem þar kom fram.

4.3 Unglingamenning og miðlar

Þetta námskeið fjallaði um unglunga og hvað skrifað/samið hefur verið fyrir þá, hvað þeir eru látnir fást við í skólanum og hvernig aðstæður þar hafa breyst á síðustu áratugum, sem og áhrif (fjöl-)miðla og tísku. Skoðað var hvaða áhrif þessir þættir kunna að hafa á unglunga og hvort heimfæra mætti erlendar rannsóknir og athuganir á íslenskar aðstæður.

⁹ Moodle er kennslukerfi af svipuðum toga og t.d. WebCT en búið til af notendum og öllum frjálst að nota það endurgjaldslaust.

¹⁰ Wiki er einn af möguleikum Moodle; þá geta nemendahópur og kennari unnið í sama texta, breytt, bætt og rætt eftir ástæðum.

Efnisflokkar námskeiðsins snerust um:

- Unglingabókmenntir.
- Tungutak unglunga.
- Unglingamenningu og ólíka menningarkima innan hennar (hópamyndanir, einkenni/sérstöðu/sérkenni hópa, tónlist, fatnað og hegðun).
- Miðla, einkum þá sem tengjast tölvutækni og farsímum.

Í hverri viku var tekið fyrir ákveðið efni og lesnar tvær til þrjár greinar eða bókarkaflar um það. Spurningar og umræðuefni fylgdu hverjum vikuskammti og voru tekin fyrir á vikulegum Skype-fundi. Slíkir umræðufundir stóðu gjarnan yfir í klukkutíma og stundum lengur. Í kjölfar hvers umræðutíma skrifuðu nemendur stutta skýrslu til að fá breiðari sýn og skilning á efni umræðnanna auk meiri þjálfunar í að nota orð og hugtök sem tengdust efninu hverju sinni. Skýrslurnar voru lagðar í sameiginlega möppu á Uglu og nemendur máttu síðan nýta sér þær við ritgerðarskrif.

Nemendur skiluðu tveimur ritgerðum, sú fyrri var samantekt á efni fyrri hluta misserisins með úttekt á og umræðu um einstök atriði eða efnisflokka. Seinni ritgerðin tengdist efni eða efnisþáttum síðari hluta námskeiðsins en átti að öðru leyti að vera sjálfstæð vinna og umfjöllun og var grundvöllur munnlegs prófs í lok misseris.

EKKI var notuð flókin tækni við kennsluna, Uglan var notuð til að halda utan um efni námskeiðsins og vikulegir umræðufundir fóru fram á Skype¹¹ og gengu þeir vonum frammar eftir smávægilega hnökra í byrjun. Reynt var að stýra umræðum þannig að allir gætu haft gagn af þó að sumum hefði ekki gefist tími til að lesa allt námsefnið í gegn fyrir fundi. Góðar spurningar sem gáfu tilefni til að leita frekari heimilda og reynslusögur sem studdu við lesefnið eða voru í mótsögn við það gerðu umræðurnar líflegar. Vart þarf að taka það fram að eingöngu var töluð danska í þessum umræðum og hefur það án efa haft jákvæð áhrif á ritgerðarskrif og lokapróf að hafa talað um efnið og þannig þjálfast í notkun þess sértæka orðaforða sem fylgir þessu sviði.

¹¹ Ekki er þörf á myndavélum til að geta rætt námsefni, nóg er að hafa góð heyrnartól og hljóðnema.

Skriflegu verkefnin sem lágu til grundvallar munnlega prófinu voru vel heppnuð og áhugi og ákafi nemenda skein í gegn í munnlega prófinu, enda var útkoman eftir því. Alls luku sex nemendur námskeiðinu en þrír þeirra höfðu tekið námskeiðin þrjú og var munnlega lokaprófið skemmtilegur endapunktur á þriggja missera samleið, samvinnu og „fjarsamveru“.

5. Úttekt á námskeiðum

Aðstæður til tölvustuddrar kennslu reyndust á margan hátt öðruvísi í háskóla en framhaldsskóla:

Nemendur voru eldri, getustig ólíkt, hópar minni, kennari var einn en var áður í teymi og tæknikunnátta nemenda var misjafnlega mikil. Engu að síður er hægt að nota sömu nálgun og svipaðar hugmyndir við að byggja upp námskeið á hvaða skólastigi sem er. Allt kostar þetta mikla vinnu og oft þarf að leita nýrra lausna við útfærslu á ákveðnum atriðum en það ýtir um leið undir sköpun.

Nemendur á þeim námskeiðum sem gerð hefur verið grein fyrir hér að framan voru góðir og áhugasamir. Flestir þeirra voru í fullu starfi eða staðbundnu námi og sumir höfðu ekki stundað nám um langt skeið og höfðu efasemdir um færni og snerpu í námi en voru duglegir að hafa samband og leita ráða. Þeim þótti mikil vinna fylgja fyrsta námskeiðinu og eftir á að hyggja má viðurkenna að kröfur um verkefnaskil voru meiri en einingafjöldi námskeiðsins gaf tilefni til.

Mikill tími fór í að fara yfir verkefnin, meta þau og veita endurgjöf. Ekki er þó hægt að segja að það hafi verið meiri vinna en við mátti búast. Verkefnin voru opin en reynt að hafa fyrirmælin einföld og skýr. Oft þurftu nemendur þó viðbótarleiðbeiningar, vegna þess að eitthvað vantaði á að fyrirmælin væru jafnskýr og kennari hélt. Hins vegar voru nemendur líka öruggir, þeir vildu og þurftu stuðning, sérstaklega með fyrstu verkefnin þar sem leita átti efnis á netinu og svo þegar skila átti verkefnum munnlega. Sumir nemendur þekktu ekki þá tækni sem til þurfti eða höfðu ekki nauðsynlegan tækjabúnað. Enda fór það svo að verkefnum var skilað á snældum, diskum, hljóðskráum í tölvupósti eða jafnvel í síma.

Öll verkefni voru opin í þeim skilningi að nemendur gátu valið og að einhverju leyti nýtt sér eigin reynslu og áhugasvið innan hvers verkefnis. Kostir við slík verkefni eru að fram kemur mikil fjölbreytni í efnisvali og efnistöðum og því alls ekki leiðigjarnt að fara yfir þau. Gallarnir eru aftur á móti þeir að nemendur fyllast valkvíða, eru óvissir um að það sem þeir hafa fram að færa sé nógu merkilegt og sumir festast í ákveðnu fari og vilja endurtaka sig fullmikið. Þegar slíkt kemur upp þarf að taka í taumana og útskýra og leiðbeina þannig að allir megi við una. Atriði eins og þessi heyra auðvitað til byrjunarörðugleika og með því að taka á þeim strax í upphafi má koma málum í betri farveg.

Eitt af því sem þarf að vera fyrir hendi eru matsviðmið. Nemendur þurfa að vita hvaða kröfur eru gerðar og hvernig verk þeirra eru metin. Áður hefur verið getið um matsramma fyrir skrifleg og munnleg verkefni og komu þeir að góðum notum við að samræma mat á verkefnum. Í ljósi reynslunnar er ástæða til að endurvinnna þessa matsramma og gera þá ítarlegri með því að tengja þá við sjálfsmatsramma Evrópuráðsins í einstökum færniþáttum þar sem það á við. Æskilegt er að semja matsramma samhliða hverju verkefni til að alltaf liggja ljóst fyrir til hvers er ætlast og hvaða forsendur liggja til grundvallar mati hverju sinni.

Í þessu námskeiði skipti miklu máli að nemendur voru áhugasamir og höfðu sterkan hvata til að vinna vel og ljúka öllu á tilsettum tíma. Þeir sem koma að náminu með hálfum huga, án þess að leggja sig fram, lenda strax í vandræðum og ná fæstir nokkrum árangri.

Margir hafa reynslu af fjarnámi og hafa eflaust dottið niður á ágætar lausnir sem mætti miðla öðrum en vettvang hefur vantað. Þó er kominn vísir að breyttum áherslum, nokkrir kennarar sem tengjast Tungumálamiðstöð Háskóla Íslands hafa að frumkvæði forstöðumanns verið að bera saman bækur sínar um ýmsa nýbreytni með það að leiðarljósi að skoða hvernig hún gæti nýst í kennslu og þar með aukið möguleika bæði nemenda og kennara til að bæta nám og kennslu. Meðal annars hafa komið leiðbeinendur frá Kennslumiðstöð Háskóla Íslands og fjallað um notkun Moodle. Kennarar hafa líka miðlað þekkingu og reynslu sín á milli og má þar nefna notkun hlaðvarps í þýskukennslu.

Mikil eftirspurn er eftir fjarnámi í einhverri mynd og því þarf að vera hægt að sinna því án þess að það kosti mikla aukavinnu og verði kennaranum ofviða eða bitni á gæðum staðbundinnar kennslu. Í flestum þeim tilvikum þar sem höfundur hefur haft spurnir af fjarkennslu í Háskóla Íslands er um að ræða blandaða hópa fjarnema og staðnema. Fjarnemarnir í hópnum koma nokkrum sinnum á misseri og taka þátt í staðbundinni kennslu en eru að öðru leyti ekki beinir þátttakendur í kennslustundum. Leita þarf leiða til að tengja einstaka fjarnema betur og nánar við staðbundin námskeið, sérstaklega í tungumálum, draga þá inn í hópinn og virkja til jafns við aðra í umræðum og talþjálfun án þess þó að vinna kennara aukist vegna tæknimála og umsýslu sem tekur tíma frá kennslunni. Áðurnefndur vísir að samstarfi tungumálakennara gæti sem best skilað árangri á þessum vettvangi, einkum þar sem líklegt er að kennarar geti stutt hver annan. Takmarkið er námskeið sem rúmar bæði staðbundið nám og fjarnám og allir njóta góðs af.

6. Lokaorð

Hér að framan er rakin saga þriggja fjarnámskeiða þar sem reynt var að nýta einfalda tækni til að veita nemendum sem ekki gátu sótt tíma vegna búsetu eða anna tækifæri til náms.

Hér er aðeins um þrjú námskeið og fámenna hópa að ræða þar sem kjarninn var kraftmiklir nemendur, einbeittir í þeirri ætlun sinni að ljúka tilskildum einingafjölda til að fá þau réttindi sem fylgdu. Ekki er gefið að jafngóður kjarni myndist í öllum hópum og þá reynir á útsjónarsemi og lagni við að halda nemendum við efnið.

Hverju hafa þessi námskeið skilað? Og er ástæða til að halda áfram á sömu eða svipaðri braut? Þegar vel tekst til með nýbreynti í kennslu má ætla að ávinningurinn komi fram á mörgum sviðum:

- Í greininni (dönsku) hefur nýr möguleiki verið prófaður, ísinn er brotinn og reynsla fengin. Aukin breidd hefur skapast í námsframboði og greinin hefur væntanlega verið gerð að gengileg fyrir fleiri nemendum en ella.

- Starfsmenn/kennarar hafa aflað sér nýrrar reynslu og þekkingar. Þeir hafa leitað nýrra lausna og líkur eru á að leitað verði eftir samvinnu við aðra í svipuðum sporum sem aftur leiðir til frekari þróunar og þekkingaröflunar.
- Nemendur hafa möguleika á að stunda nám með vinnu hvar á landi sem þeir búa. Bætt menntunarstig í sveitar- eða bæjarfélagi getur af sér atvinnuskapandi tækifæri og eykur líkur á að samfélagið blómstri.
- Loks má ætla að ný nálgun í kennslu sem gefur góða raun leiði til frekari framfara og nýjunga á fræðasviðinu.

ABSTRACT

Implementing New Procedures in Three Distance Courses in Language Learning

This article is on distance learning, its history, didacticism and pedagogy, with a special focus on three courses taught in the Danish department of the University of Iceland in 2007–2008. The courses were aimed at Danish teachers in compulsory schools who wanted to broaden their knowledge of Danish teaching. The first course focused on the four skills (reading, listening, speaking and writing) as well as using the internet to find good information sources. The second course introduced the use of literature and films in the classroom and the students used didactic literature as arguments for the exercises they made. The third course was about pedagogical researches on teenagers, their culture, language, fashion and how they use media.

In addition there are discussions about the pedagogical views of distance learning and teaching, thoughts on its historical aspects and progress as well as speculations about what the future might have to offer in this field.